

LA PLETA DE MONT-ROIG DE SIÓ

Un prototipus arquitectònic de traspàs de la cabana a la pleta

Josep Mora
(Amics de l'Arquitectura Popular)

Pleta de Mont-roig, vista sud, amb les arcades que donaven a la tanca que avui no existeix. L'arcada de l'esquerra correspon a l'indret del pastor.

INTRODUCCIÓ

La pleta és una construcció peculiar i poc coneguda que forma part del món de la ramaderia. N'hi ha poques actualment en la zona de la Segarra i, sorprenentment, en el municipi dels Plans de Sió encara en podem trobar quatre.

Per començar podem dir que les pletes són filles de la cabana de volta. Es troben situades fora dels pobles, dins del municipi, a més de 700 m, i era el lloc on es guardava el ramat. Comptaven amb dues parts: una coberta i una altra amb una tanca perimetral descoberta.

DEFINICIONS

El concepte de pleta canvia si és als Pirineus o a l'interior de Catalunya. Per això cal fer algunes precisions abans d'entrar en matèria.

A les comarques pirinenques, fins a la collada de Toses, s'entén per *pleta* un lloc arcerat als plans –sobretot per a les vaques– o un lloc en pendent pedregós –per a les ovelles. Al seu voltant podia haver-hi una cabana o més per als pastors i hi acostumava a haver una tanca per

evitar els atacs d'animals com ara l'ós o el llop.

A partir de la collada de Toses, el mateix espai rep el nom de *jaces*. Algunes muntanyes són adequades per a la pastura i tenen diferents jaces a diferents altituds en funció de la topografia, les quals s'utilitzen segons l'època de l'any: les parts més altes a l'estiu, i les més baixes a la primavera.

També cal parlar del corral, la construcció urbana per guardar el ramat que acostumava a sortir al matí i pasturava pels camps dels particulars. Així, per una banda el ramat neteja els camps d'herbes i llavors els propietaris reben una compensació econòmica que, en molts casos, s'aprofita per al manteniment dels camins. Actualment pocs pobles tenen corrals en actiu ja que suposa embrutar els carrers. El corral particular estava ubicat a la part posterior de l'habitatge, on hi havia l'aviaram de la casa.

Un altre concepte a esmentar és la *dula*: el ramat que es feia reunint el bestiar de les cases d'un poble. El *duler* era el pastor que passava cada matí per les cases a recollir els animals per portar-los a pasturar i era pagat entre totes les cases.

Per altra banda, el mot *pleta* és poc conegut. Algunes partides de camps reben aquest nom. Avui aquest nom ha estat revitalitzat pel turisme rural de muntanya. A tall d'exemple, en el Google, el terme *pleta* hi apareix 123.000 vegades i gairebé sempre lligat al turisme.

Les pletes dels Plans de Sió, propòsit d'aquest article, són de propietat municipal, a excepció de la de les Pallargues, de titularitat privada i que havia format part del patrimoni dels senyors del Castell.

Cal assenyalar que hem aconseguit aplegar un patrimoni arquitectònic interessant que hem intentat ampliar amb la informació dels records dels més grans del veïnat, dels historiadors i de les diferents disciplines que hi puguin aportar informació. Per ara, el resultat és pobre i fa pensar que les pletes s'abandonaren al voltant dels anys trenta del segle xx. A nivell documental, hem consultat els historiadors que han estudiat aquest tema a la comarca i hem constatat que en surten molt poques, de citades.

Als altres municipis de la Segarra només es coneix la pleta del Mas Masuca, al terme veí de Florejacs –de tres voltes–, la de Cal Canet, a

Palou, i la pleta i cabana del Borràs a l'Aguda –dues voltes, una per al pastor i una de més ampla per al ramat. Al terme de Massoteres hi ha una masia que s'anomena les Pletes, així com a Talteüll, convertides en turisme rural. Ja a l'Urgell, segons Vicent Loscos, n'hi ha una a Puigvert, en la part més occidental del terme, prop de la carrerada.

L'ARQUITECTURA

Són unes construccions que requereixen cobrir una superfície considerable amb els mitjans de què hom disposava. La cabana de volta permet créixer en profunditat, i per aconseguir més amplada s'opta per la mateixa tècnica que la de la volta, però col·locant una sèrie de voltes paral·leles: 4 a Concabella, 4 a Mont-roig, 5 a Pelagalls i 7 a les Pallargues. Per establir una connexió entre les voltes es fa un eix transversal de pas, de manera que l'espai es va unificant. A Mont-roig el pas és encara molt; tanmateix, a les Pallargues el mur que hi ha entre dues voltes es buida més, arribant a un arc més gran que un pas. Això fa que l'espai interior guanyi en unitat.

La coberta té un sol pendent per treure l'aigua cap a la part davantera. El mateix succeeix amb els habitatges i les masies de la zona per recollir l'aigua de la pluja. Podem dir que és típic de les zones seques, on un senzill ràfec de lloses protegeix la paret de l'aigua de la pluja. Damunt la coberta hi trobem terra amb lliris silvestres i herbes baixes que hi ha crescut, com a les cabanes o barraques.

La pleta de Mont-roig es pot considerar del tipus base. Per una banda, compleix les característiques de les cabanes i, per l'altra, aconsegueix ampliar la superfície amb la mateixa tècnica constructiva.

La seva construcció està feta amb material petri proper a l'indret de la construcció, sense cap tipus de morter d'unió. La pedra està mínimament tocada amb el martell, fruit d'haver estat trencada a la pedrera d'on s'extreu per fer-la emmotllar al mur i, sobretot, a la volta. Aquesta construcció es basa en el fet que els carreus quedin ben travats, i per això hauran de tenir tres punts de suport. La utilització de la terra es farà damunt les voltes i entre les dues pells del mur per emplenar els espais buits junt amb el pedruscall que queda de la feina d'ajustar els carreus. La terra, a la vegada, és un material que actua com a aïllant.

La volta de mig punt comença aproximadament arran de terra del nivell de terra per evitar tensions horitzontals en els murs. A les primeres pletes, l'execució de la volta es feia a base d'emplenar els interiors de terra a la vegada que s'anaven aixecant els murs. Després, la terra grassa (sense pedres) feia d'encofrat per aguantar la volta fins a col·locar la pedra clau central. Per tant, la terra s'amuntegava i es piconava per poder actuar com a xindri. Les pedres s'anaven col·locant per filades a banda i banda fins que es tancaven. Aquestes estaven triades i tocades, si era necessari, per acoblament. Entre elles, pel costat superior, s'estrebaven amb falques de pedra per aconseguir un bon travament. Una vegada closa la volta es retirava la terra i aquesta s'aprofitava per col·locar-la

als costats, com a contraforts de les empentes laterals, i a la coberta.

La secció transversal de la pleta mostra com és el nivell interior, amb un pendent per evitar l'entrada d'aigua, i com la part posterior és aculada o mínimament enfonsada, com el cas de Mont-roig, que és al que ens referirem per ser un cas que ens ensenya el pas constructiu d'una cabana de volta a la successió de voltes. Així també, els murs extrems són els que reben més esforç lateral horitzontal i per això es reforcen les pedres cantoneres, que són de major dimensió i ben travades entre si.

La volta esquerra era l'indret del pastor. Hi ha una porta per tenir independència i no hi ha pas central. A l'interior és l'única volta que té dos buidats en el mur, un a cada banda, per fer postada per a les pertinenances del pastor.

Crida l'atenció que al fons hi hagi dues finestretes en les dues voltes centrals, de petites dimensions, just per permetre'n la ventilació. No n'hi ha a l'indret del pastor, on tampoc hi ha xemeneia, i no s'hi aprecia signes de foc a terra. La raó pot ser que s'evitava el corrent d'aire per crear un microclima uniforme, de manera que les pletes fossin caldejades a l'hivern i fresques a l'estiu. El fet que no hi hagi rastres de foc pot fer suposar que fos una construcció de temporada per a l'època del pasturatge i durant l'hivern les ovelles i les cabres fossin traslladades als corrals més propers al poble. Aquesta suposició pot explicar que, en ser una edificació d'ús temporal, fos utilitzada també per a la transhumància dels ramats que anaven de la muntanya cap a la costa.

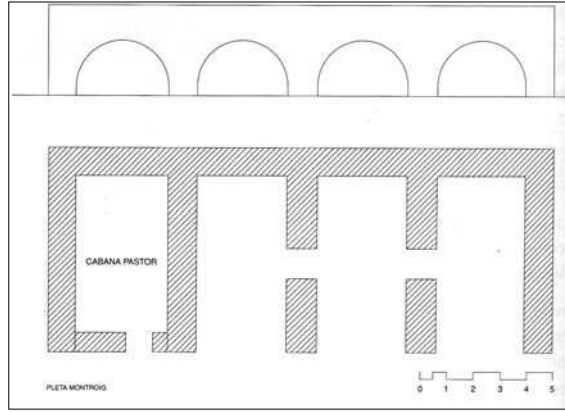
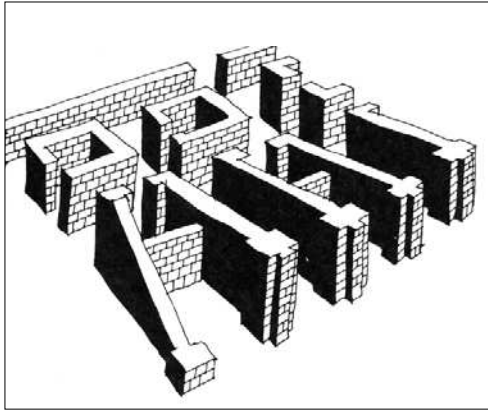

45

PARLEM DE...

Intervenció en la pleta durant el curset d'estiu d'arquitectura popular de l'any 2001.

Part de l'estructura de la planta del Coliseum de Roma, per comparar amb el sistema estructural de la pleta (esquerra). Planta de la pleta de Mont-Roig (dreta).

L'obertura de la porta és un reflex del sentit pràctic i racional de la gent del camp, on els pocs mitjans els fa aguditzar l'enginy. Unes llindes reaprofitades es col·loquen com a muntants de diferent mida, una de tipus trapezoïdal i l'altra més rectangular. Per alinear la llinda es van situar damunt cada muntant uns carreus de diferent mida, que són els únics que es van retocar.

Si ens hi fixem més en detall, ens adonem que a la façana el nivell del terreny és lleugerament inclinat cap a la dreta, de manera que l'alçada del costat esquerre és menor que la del costat dret. A la vegada, aquesta diferència s'aprecia també en les mesures dels tres arcs, que augmenten l'amplada en augmentar l'alçada. El pendent pot ser per evitar el fangueig, que pot afectar les peülles dels animals.

La pleta de Mont-roig és el patró estructural exportable a qualsevol indret, amb els canvis propis del context, amb una simplicitat i un predomini de l'horitzontalitat, i la seva poca alçada, que fa que dins el territori gairebé passi desapercebuda.

La seva forma ve donada pel sistema estructural, i les altres pletes, totes diferents, les uneix la tècnica constructiva.

Una altra de les pletes, la de Pelagalls, es troba en molt mal estat. La part més aculada és la que es manté en peu, la resta es troba enderrocada. El seu sistema constructiu consisteix en una filada de pedres travades amb terra i pedra entre els arcs i terra grassa a la coberta. Al plànol que en va aixecar Assumpció Vilaseca es pot veure com la cabana del pastor és més ampla i fonda.

La pleta de Concabella o de Queralt era la més gran, amb quatre voltes. El seu estat és encara més delicat que el de la de Pelagalls. Era molt més gran; els arcs doblen les mesures de les altres: 6,5 m. El tipus d'arc és diferent, rebaixat, descasant gairebé per sota del nivell de terra per tenir una bona base de la volta. La volta central i una de lateral van caure i comptava amb un pas transversal.

Fa uns set anys es va demanar a l'Ajuntament dels Plans de Sió que aquestes pletes fossin declarades Bé Cultural d'Interès Local (BCIL) per tal de conservar-les. I, precisament en aquests moments, estan en procés de ser finalment declarades BCIL.

Durant aquest anys s'ha intervingut en la pleta de Mont-roig i en la de les Pallargues: l'Associació Amics de l'Arquitectura Popular hi ha anat

treballant durant els cursets d'estiu que organitza en aquestes pletes.

Només com a esment de les actuacions realitzades, a la pleta de Mont-roig s'hi ha consolidat i refet el mur posterior que estava enderrocada (falta acabar-lo), el mur de davant prop de la porta del pastor, s'hi ha restaurat un arc i s'hi ha refet el ràfec. Ara només queda una fase per acabar-la de restaurar.

Les actuacions a la pleta de les Pallargues han estat el reforç de la base dels murs i la restauració d'un enderroc parcial d'una volta.

Només a tall de conclusió podem dir que quan s'analiza aquesta arquitectura i el seu sistema constructiu, ens troben entre dues construccions. Per una banda en la base: la tipologia de cabana de volta que es va adaptant a la topografia del terreny i a les característiques mecàniques d'aquest, així com la classe de pedra. Per un altre costat, la suma de voltes de manera alineada o corbada ho trobarem a grans edificacions públiques, com les romanes, de manera que la pleta connecta entre l'escala petita de la cabana i l'escala gran de les grans construccions.

La pleta també ens planteja o ens posa en qüestió on comença l'arquitectura popular i on acaba, o el que és el mateix, on comença l'arquitectura anomenada culta.

LES PLETES DELS PLANS DE SIÓ (en metres)

	Mont-roig	Les Pallargues	Pelagalls	Concabella
Ample total interior	18,30	25	18	24
Fondària interior	6,50	6,00		6,5
Ample de la volta	3,30	3,00	2,40	6,5
Alçada de la volta	2,00	2,50	2,10	
Número de voltes	4	7	5	4
Superfície de la coberta	130	150	100,60	144
Amplada del pas	1,10	3,50		
Alçada del pas	1,80	2,00		

BIBLIOGRAFIA

- MACAULAY David. *Nacimiento de una ciudad romana*. Barcelona: Timun Mas, 1978.
- MIRALLES, Ferran; ROVIRA, Joan. *La transhumància al Ripollès i al Canigó*. Ripoll, 2007.
- VILASECA, Assumpció. «Les Pletes als Plans de Sió». A: *Les cabanes i els marges*. Guissona: Impremta Barnola, 2000, p. 72-81.